

Załącznik nr 2
do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego

dr inż. Aldona Skarżyńska

Zakład Rachunkowości Rolnej

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy

Instytut Badawczy, 00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20

AUTOREFERAT
przedstawiający opis działalności, dorobku
i osiągnięć naukowych

Warszawa, 23 czerwca 2016 r.

Spis treści

1. Imię i nazwisko	1
2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe według daty ich uzyskania	1
3. Ścieżka kariery zawodowej	1
4. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	1
4.1. Ważniejsze funkcje	2
5. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65 poz. 595, z późn. zm.)	3
5.1. Tytuł osiągnięcia naukowego, autor, wydawnictwo, miejsce i rok wydania	3
5.2. Cel naukowy rozprawy, osiągnięte wyniki i podstawowe wnioski	3
6. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych	15
7. Statystyka ilościowa dorobku publikacyjnego	20
8. Wyróżnienia za działalność naukowo-badawczą	22
9. Uczestnictwo w projektach badawczych	23
10. Wygłoszone referaty na konferencjach, seminariach i warsztatach krajowych i międzynarodowych	23
11. Działalność dydaktyczna, popularyzatorska i organizacyjna	24
12. Współpraca międzynarodowa	28

W autoreferacie przedstawiono opis osiągnięć naukowo-badawczych, dydaktycznych, popularyzatorskich i organizacyjnych po roku 1994, tj. po podjęciu pracy w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie.

Autoreferat zawiera informacje dotyczące habilitanta do dnia 23 czerwca 2016 roku.

1. IMIĘ I NAZWISKO: Aldona Skarzyńska

2. POSIADANE DYPLOMY I STOPNIE NAUKOWE WEDŁUG DATY ICH UZYSKANIA

- 1977** Świadectwo dojrzałości potwierdzające ukończenie Liceum Ogólnokształcącego w Zambrowie.
- 1982** Dyplom ukończenia 4,5-letnich dziennych studiów magisterskich na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie (obecnie Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) w zakresie *rolnictwa*, specjalność – *rolnictwo*, potwierdzający uzyskanie stopnia magistra inżyniera rolnictwa w dniu 7 kwietnia 1982 roku. Dyplom nr R-4909 wydany 14 kwietnia 1982 roku w Olsztynie.
- 1989** Dyplom uzyskania stopienia naukowego doktora nauk rolniczych, nadany uchwałą Rady Naukowej Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Radzikowie k/Warszawy w dniu 6 kwietnia 1989 roku, na podstawie obronionej rozprawy doktorskiej pt. *Występowanie, etiologia i szkodliwość wirusa mozaikowego zwijania liści u grochu*. Promotorem w przewodzie doktorskim był prof. dr hab. Wojciech Święcicki (PAN w Poznaniu). Dyplom nr 100 wydany 16 sierpnia 1989 roku w Radzikowie.

3. ŚCIEŻKA KARIERY ZAWODOWEJ

17 maja 1982 r. – 31 sierpnia 1983 r. – Na podstawie art. 3. ust. 4 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. o zatrudnieniu absolwentów szkół wyższych (Dz.U. nr 8, poz. 48) i skierowania do pracy nr 91/R/82 (wydanego przez Pełnomocnika Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ds. Zatrudnienia Absolwentów Szkół Wyższych, Olsztyn 6.05.1982 r.) podjęto pracę w Spółdzielni Kółek Rolniczych w Wołominie, początkowo na stanowisku – stażysta, a po odbyciu stażu w dziale księgowości.

4. INFORMACJE O DOTYCHCZASOWYM ZATRUDNIENIU W JEDNOSTKACH NAUKOWYCH

1 września 1983 r. – 6 kwietnia 1994 r. – pracownik naukowy (początkowo starszy specjalista ds. hodowli roślin, potem – hodowca roślin) w Stacji Hodowli Roślin Ogrodniczych Zielonki k/Warszawy. Efektem prowadzonych prac hodowlanych i analiz genetycznych jest współautorstwo trzech oryginalnych odmian grochu o pożądanym cechach użytkowych z połączeniem odporności na wirusy (o nazwie: *Hazard* – wpisana do Rejestru Odmian (RO) w dn. 24 marca 1992 r. pod nr. W 348, *Senator* – wpisana do RO w dn. 30 marca 1993 r. pod nr. W 405, *Kiler* – wpisana do RO w dn. 19 stycznia 2000 r. pod nr. W 1293). Praca naukowa w tym okresie zaowocowała uzyskaniem w 1989 roku stopnia doktora nauk rolniczych. Po uzyskaniu stopnia doktora zainteresowania badawcze bardziej skupiały się wokół zagadnień ekonomicznych. Duży wpływ na to miał fakt uczestnictwa w kursie, nt. *Organization and Management of Seed Production and Supply* (course arranged under the auspices and sponsorship of the Swedish Agency for International Technical and Economic Co-operation by Svalöf AB), który odbył się w Svalöf w Szwecji w dniach 2 września – 25 października 1991 roku.

Od 7 kwietnia 1994 roku – obecnie – zatrudnienie w Zakładzie Rachunkowości Rolnej Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego.

- Od 7 kwietnia 1994 roku do 30 czerwca 1995 roku – na stanowisku specjalista-ekonomista w Zakładzie Rachunkowości Rolnej IERiGŻ.
- Od 1 lipca 1995 roku do 31 grudnia 1995 roku – na stanowisku starszego specjalisty ekonomisty.
- Od 1 stycznia 1996 roku – obecnie – na stanowisku adiunkta.
- Od 1 kwietnia 2003 roku do 30 czerwca 2010 roku – pełnienie funkcji kierownika Działu Zbierania Danych i Rachunku Wyników Wybranych Produktów Rolniczych oraz Standardowych Nadwyżek Bezpośrednich, w Zakładzie Rachunkowości Rolnej IERiGŻ-PIB.
- Od 1 lipca 2010 roku – obecnie – pełnienie funkcji kierownika Działu Zbierania Danych i Rachunku Wyników Wybranych Produktów Rolniczych, w Zakładzie Rachunkowości Rolnej IERiGŻ-PIB.

4.1. Ważniejsze funkcje

- **Od 1 stycznia 1995 roku do 31 grudnia 1997 roku** – współudział w kierowaniu zadaniem badawczym *Koszty i opłacalność produkcji rolnej*, w ramach tematu *Analiza wyników ekonomicznych gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną* (w zakresie działalności statutowej Instytutu).
- **Od 1 stycznia 1998 roku do 31 grudnia 2001 roku** – kierowanie zadaniem badawczym *Koszty i opłacalność produkcji rolnej*, w ramach tematu *Analiza wyników ekonomicznych gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną* (w zakresie działalności statutowej Instytutu).
- **Od 1 stycznia 2002 roku – obecnie** – kierowanie tematem badawczym *Koszty jednostkowe wybranych produktów rolniczych* oraz w ramach tematu, jednym z zadań – *Produkcja, koszty i dochody uzyskane z produkcji wybranych produktów rolniczych* (w zakresie działalności statutowej Instytutu).
- **W latach 2005-2009** – kierowanie tematem badawczym *Rachunek nadwyżek ekonomicznych dla wybranych produktów rolniczych i klasyfikacja gospodarstw rolnych według zasad stosowanych w Unii Europejskiej*, w ramach Programu Wieloletniego realizowanego w Instytucie, nt. *Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej*.
- **W latach 2011-2014** – kierowanie zadaniem badawczym *Nadwyżki ekonomiczne z wybranych produktów rolniczych, ich bieżąca analiza i ocena skali oraz zakresu zmian spodziewanych w perspektywie średnioterminowej*, w ramach VII tematu badawczego w Programie Wieloletnim realizowanym w Instytucie, nt. *Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej*.
- **Od 10 lutego 2015 roku – obecnie** – kierowanie zadaniem badawczym *Analiza zmian opłacalności produkcji wybranych produktów rolniczych*, w ramach VI tematu badawczego w Programie Wieloletnim realizowanym w Instytucie, nt. *Rolnictwo polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia i propozycje*.

5. WSKAZANIE OSIĄGNIĘCIA WYNIKAJĄCEGO Z ART. 16 UST. 2 USTAWY z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65 poz. 595, z późn. zm.)

5.1. Tytuł osiągnięcia naukowego, autor, wydawnictwo, miejsce i rok wydania

Jako główne osiągnięcie naukowe (w rozumieniu Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, art. 16, ust. 2), które uznają za znaczący wkład w rozwój nauk ekonomicznych, wskazują monografię, pt. *Rachunek kosztów działań w badaniach produktów rolniczych*, autor: Aldona Skarżyńska, seria Studia i Monografie nr 165, wyd. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2016, s. 308, ISBN 978-83-7658-601-4.

Recenzentami w procesie wydawniczym byli: **1)** prof. dr hab. dr h.c. Wojciech Ziętara, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB, **2)** dr hab. Arkadiusz Sadowski, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.

5.2. Cel naukowy rozprawy, osiągnięte wyniki i podstawowe wnioski

Uzasadnienie podjęcia tematu

Wybór tematu rozprawy wynikał z wieloletniej pracy badawczej, która koncentrowała się wokół rachunkowości i rachunku kosztów w rolnictwie. W ostatnich latach problematyka rachunku kosztów spotyka się ze szczególnie dużym zainteresowaniem. Wynika to z faktu, że nastąpił znaczny wzrost złożoności funkcjonowania wielu przedsiębiorstw rolnych (tj. gospodarstw towarowych). Jest on warunkowany wieloma czynnikami, do najważniejszych należy zaliczyć szybko zmieniające się otoczenie zewnętrzne, postęp techniczny, zmiany w technologii produkcji oraz wzrost konkurencji. Uwarunkowania te wymuszają na producentach rolnych zmiany sposobu gospodarowania. Dążąc do rozwoju gospodarstw, rolnicy podejmują działania w celu zwiększenia efektywności produkcji, co często oznacza dążenie do maksymalizowania efektów i obniżania kosztów. Koszty są jedną z podstawowych kategorii ekonomicznych decydujących o efektywności prowadzonej działalności, dlatego ich poziom powinien być przedmiotem analizy, ale także planowania i kontroli. Ponadto przestrzeganie zasady racjonalności powinno prowadzić do stosowania w gospodarstwach rolnych coraz precyzyjniejszych metod obliczania kosztów oraz do przeprowadzania wnikliwej ich analizy. Do podejmowania racjonalnych decyzji gospodarczych niezbędny jest zestaw odpowiednich informacji o zewnętrznych i wewnętrznych warunkach gospodarowania, ale przede wszystkim rzetelna informacja z obszaru kosztów. Informacje o ponoszonych kosztów wykorzystywane są na potrzeby wewnętrzne gospodarstw, ale także mają do spełnienia cel zewnętrzny. Wykorzystywane są na potrzeby realizacji Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej.

Dysponowanie informacjami o kosztach i czynnikach wywierających wpływ na ich poziom pozwala na podejmowanie przez kierowników gospodarstw skutecznych decyzji. W dążeniu do realizacji tych celów, a tym samym do zapewnienia racjonalności gospodarczej, pomoc-

nym narzędziem może okazać się opracowana metoda rachunku kosztów działań (ang. *Activity Based Costing – ABC*), który jest alternatywnym wobec tradycyjnego (klasycznego) rachunku sposobem kalkulacji kosztów produktów rolniczych.

Teoretyczne podstawy metody rachunku kosztów działań pojawiły się pod koniec XIX wieku. W XX wieku były one rozwijane przez wielu teoretyków i praktyków rachunkowości, głównie ze Stanów Zjednoczonych. Wybitnymi przedstawicielami tego nurtu badawczego byli R.S. Kaplan i R. Cooper z Uniwersytetu Harvarda oraz H.T. Johnson z Uniwersytetu Stanu Portland. Należy dodać, że prace zawierające elementy koncepcji ABC były publikowane wiele dziesięcioleci przed pracami tych badaczy. Prezentowane rozwiązania miały jednak niewielki wpływ na praktykę. Dopiero w latach 80. XX wieku rachunek kosztów działań znalazł szersze zastosowanie w przedsiębiorstwach. Stało się tak między innymi dlatego, że wzrosły koszty stosowania niedokładnych systemów rachunku kosztów.

Istotą rachunku kosztów działań jest pomiar stopnia wykorzystania i marnotrawstwa zasobów oraz zarządzanie nimi. Oznacza to, że koszt zasobów, które zostały dostarczone na potrzeby prowadzenia działalności dzielony jest na koszt zasobów wykorzystanych i koszt niewykorzystanej zdolności produkcyjnej. Rachunek kosztów działań koncentruje się wyłącznie na rozliczeniu kosztów pośrednich, co jest związane ze zmianami występującymi w ostatnich latach w strukturze kosztów, nie dotyczy natomiast kosztów bezpośrednich. Zastosowanie metody ABC prowadzi do nowego, a zarazem innego obrazu opłacalności produkcji, a przez to do nowych decyzji operacyjnych i strategicznych.

W rolnictwie wykorzystanie rachunku kosztów jest trudniejsze niż w przedsiębiorstwach z branży nierolniczej. Wynika to ze specyfiki rolnictwa i jego organicznego charakteru. Dlatego metody obliczania kosztów w rolnictwie muszą uwzględniać specyfikę tego działu gospodarki narodowej oraz specyfikę własności i wielkości gospodarstw rolnych.

Adaptacja założeń rachunku kosztów działań z przedsiębiorstw nierolniczych do gospodarstw rolnych i wdrożenie w badaniach kosztów produktów rolniczych, wynikała z potrzeby wypełnienia luki badawczej w dotychczasowych opracowaniach w Polsce. Podjęcie badań uzasadniają również następujące przesłanki:

- poprawa dokładności rozliczania kosztów zasobów gospodarstwa na wytwarzane produkty rolnicze,
- stworzenie nowych możliwości do oceny kosztochłonności i opłacalności produkcji produktów rolniczych,
- zwrócenie uwagi na zakres wykorzystania środków trwałych oraz koszt utrzymania niewykorzystanej mocy produkcyjnej gospodarstw zawartej w posiadanych środkach trwałych, jako na czynnik aktywnie kształtujący efektywność procesów produkcji.

Cel pracy i hipotezy badawcze

Głównym celem rozprawy była ocena wyników ekonomicznych produktów rolniczych według opracowanej metody rachunku kosztów działań, zbadanie jaki koszt generują niewykorzystane zasoby gospodarstw oraz jaki jest jego wpływ na opłacalność produkcji.

W pracy przyjęto dwie hipotezy badawcze: główną (1) i dodatkową (2):

1. Opracowana metoda rachunku kosztów działań w odniesieniu do produktów rolniczych, spełnia wiele założeń jednoetapowego rachunku kosztów działań (ang. *Activity Based Costing – OS ABC*), uwzględnia koszt niewykorzystanych zasobów i umożliwia ustalenie kosztów produkcji określonych produktów rolniczych bardziej precyzyjne.
2. Rolnicy prowadzący gospodarstwa towarowe korzystają z informacji generowanych przez systemy rachunku kosztów przy podejmowaniu decyzji zarządczych.

Realizację głównego celu rozprawy oraz przeprowadzenie weryfikacji hipotez badawczych ułatwiło osiągnięcie **pięciu celów szczegółowych**:

1. przedstawienie w zarysie rozwoju ekonomii i ekonomiki rolnictwa oraz rachunkowości i rachunku kosztów jako płaszczyzny odniesienia do metody rachunku kosztów działań dostosowanej do badań kosztów produktów rolniczych;
2. opracowanie rozwiązań metodycznych i zastosowanie metody rachunku kosztów działań w badaniach kosztów produktów rolniczych;
3. przedstawienie stanu wyposażenia w techniczne trwałe środki produkcji gospodarstw rolnych w Polsce i struktury kosztów pośrednich w gospodarstwach z próby badawczej oraz ocena różnic w wyposażeniu technicznym jednostek prowadzących badane działalności produkcyjne na małą i dużą skalę (jako tło do analizy obciążenia kosztem niewykorzystanych zasobów);
4. zbadanie rozpowszechnienia wśród rolników rachunku kosztów, jako narzędzia wspomagającego proces decyzyjny w gospodarstwach rolnych;
5. ocena zróżnicowania i wpływu na wyniki ekonomiczne kosztu niewykorzystanych zasobów na poziomie produktów rolniczych i gospodarstw.

Rozprawa ma charakter metodyczno-empiryczny, zakres podjętych badań pozwala sprecyzować cel poznawczy, metodyczny i użyteczny. **Cel poznawczy** ukierunkowany był na zbadanie rozmiarów niewykorzystanej zdolności produkcyjnej gospodarstw (której miarą jest koszt niewykorzystanych zasobów) mierzonej na poziomie produktów rolniczych i gospodarstwa, poznanie czynników determinujących jej poziom oraz określenie wpływu na wyniki ekonomiczne. **Cel metodyczny** skoncentrowany był na opracowaniu rozwiązań metodycznych rachunku kosztów działań w odniesieniu do produktów rolniczych i opracowaniu algorytmów rozliczających koszty pośrednie gospodarstwa na produkty w sposób zbliżony z założeniami jednoetapowego rachunku kosztów działań (ang. *Activity Based Costing – OS ABC*). Kolejnym

celem było opracowanie metody pomiaru kosztu niewykorzystanych zasobów. Natomiast **cel użyteczny** to wdrożenie metody rachunku kosztów działań dostosowanej do badań kosztów produktów rolniczych oraz pomiar kosztu niewykorzystanych zasobów na poziomie produktów rolniczych i gospodarstw rolnych.

Przedmiot, zakres i metody badawcze

Przedmiotem badań były produkty rolnicze (tj. pszenica ozima, żyto ozime, jęczmień jary, pszenżyto ozime, rzepak ozimy, buraki cukrowe, mleko krowie, żywiec wołowy, żywiec wieprzowy), ale w uzasadnionych przypadkach – stosownie do realizacji celów rozprawy – gospodarstwa rolne, a także systemy rachunku kosztów. W ujęciu szczegółowym przedmiotem badań między innymi były:

- na poziomie produktów – rozmiar i wartość produkcji, koszty, dochody, czynniki produkcji, koszt niewykorzystanych zasobów,
- na poziomie gospodarstwa – wartość maszyn i środków transportu, wartość budynków i budowli, koszty pośrednie, koszt niewykorzystanych zasobów,
- rodzaj systemu rachunku kosztów – kosztów bezpośrednich, wg zasad systemu AGRO-KOSZTY¹, kosztów bezpośrednich i pośrednich łącznie, kosztów zmiennych i stałych.

Zakres czasowy badań to lata 2006-2013. Natomiast **zakres podmiotowy badań** (populacja badana) to: **1)** próba celowa indywidualnych gospodarstw rolnych prowadzących wytypowane do badań rolnicze działalności produkcyjne w latach 2006-2012 (z wyjątkiem roku 2010), były to jednocześnie gospodarstwa uczestniczące w systemie rachunkowości Polski FADN², **2)** reprezentatywna dla kraju próba gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2013 roku.

Metoda badań. Studia literaturowe poprzedziły podjęcie prac metodycznych i badań empirycznych. W badaniach empirycznych wykorzystano dane gromadzone w systemie AGRO-KOSZTY, Polski FADN oraz dane Głównego Urzędu Statystycznego. Natomiast dla zrealizowania celu szczegółowego czwartego, przeprowadzono badanie, które dotyczyło oceny podejścia rolników zaangażowanych w badania kosztów produktów rolniczych do korzystania z informacji, jakich dostarczają systemy rachunku kosztów. Badanie przeprowadzono metodą wywiadu bezpośredniego z rolnikiem. Badania empiryczne przeprowadzone dla zrealizowania celów postawionych w rozprawie mają charakter wieloaspektowy. Starając się wyjaśnić i ocenić badane zjawiska stosowano metody: opisową i porównawczą, statystyczną oraz heurystyczną.

¹ System AGROKOSZTY – System Zbierania Danych o Produktach Rolniczych, w ramach którego od 2002 r. pod kierunkiem Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego, prowadzone są badania kosztów produktów rolniczych.

² Polski FADN – System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych, jego prowadzenie jest obligatoryjne dla każdego państwa przystępującego do UE. System FADN bazuje na danych pochodzących z rachunkowości realizowanej w konwencji, tzw. zarządczej. Dane te przekazywane są do Agencji Łącznikowej, a następnie do Komisji Europejskiej. W Polsce funkcję Agencji Łącznikowej pełni Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.

Struktura monografii

Odzwierciedleniem procesu badawczego jest **struktura monografii**, na którą składa się pięć rozdziałów i zakończenie. Dwa pierwsze rozdziały poświęcono głównie rozważaniom teoretycznym, są one przesłanką dla podjętych badań metodycznych i empirycznych. **W rozdziale pierwszym**, przedstawiono zarys rozwoju ekonomii, ekonomiki rolnictwa i rachunkowości ze szczególnym naciskiem na rachunkowość zarządczą. Określono rolę i miejsce rachunku kosztów w systemie rachunkowości oraz omówiono regulacje prawne rachunkowości. Zwrócono uwagę na fakt, że obecnie zainteresowanie ekonomiki rolnictwa wykracza poza sektor rolny, obejmuje także łańcuchy żywnościowe oraz problematykę społeczną i środowiskową. W dalszej części rozdziału nakreślono trendy w rozwoju rachunkowości rolnej i rachunku kosztów jednostkowych w rolnictwie. W końcowym podrozdziale omówiono metodykę klasycznego rachunku kosztów (tradycyjnego), jaka obecnie jest stosowana w badaniach prowadzonych w IERiGŻ-PIB oraz możliwości wykorzystania uzyskanych wyników.

W rozdziale drugim podjęto rozważania dotyczące rozwoju metody rachunku kosztów działań. Wskazano na przesłanki rozwoju oraz omówiono główne pojęcia i mechanizmy. Nakreślono cel prowadzenia rachunku kosztów działań w kontekście współczesnych oczekiwań decyzyjnych oraz dywersyfikacji procesów produkcyjnych. Zaprezentowano krytykę rachunku kosztów działań oraz omówiono problemy występujące podczas jego wdrażania (zagadnienia te zostały podjęte także w artykule pt. *Rachunek kosztów działań – nowe spojrzenie*, *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, 2012, nr 3). Przedstawiono również założenia metodyczne budowy systemu rachunku kosztów działań dostosowanego do badań kosztów produktów rolniczych. Na przykładzie wybranych algorytmów opisano zasady podziału kosztów pośrednich.

W rozdziale trzecim, na podstawie literatury przedmiotu, omówiono wyposażenie gospodarstw w Polsce w trwałe techniczne środki produkcji, tj. maszyny, narzędzia, urządzenia, środki transportu oraz budynki i budowle. Zaprezentowano poglądy badaczy, z których wynika, że w warunkach znacznego rozdrobnienia polskiego rolnictwa, wykorzystanie roczne maszyn jest na dość niskim poziomie w stosunku do potencjalnych ich możliwości. Stopień wykorzystania budynków produkcyjnych jest również niepełny, w gospodarstwach występują niewykorzystane powierzchnie produkcyjne. Oznacza to niską efektywność wykorzystania zasobów majątkowych. W dalszej części rozdziału scharakteryzowano próbę badawczą indywidualnych gospodarstw rolnych oraz poddano ocenie umaszynowanie i wyposażenie tych gospodarstw w budynki i budowle oraz udział w strukturze kosztów pośrednich poszczególnych ich składników.

W rozdziale czwartym, na podstawie informacji zebranych od rolników podczas wywiadu, omówiono rozpowszechnienie rachunku kosztów jako wsparcia dla podejmowanych w gospodarstwach decyzji zarządczych. Na początku rozdziału omówiono etapy przeprowadzonych badań. W dalszej jego części zaprezentowano wyniki dotyczące stopnia korzystania

z różnych systemów rachunku kosztów oraz plany dotyczące ich wdrożenia do procesu decyzyjnego. Zidentyfikowano także główne priorytety dla podejmowanych decyzji.

Treść rozdziału piątego jest urzeczywistnieniem realizacji celu głównego rozprawy. Przedstawiono wyniki badań kosztów produktów rolniczych według metody rachunku kosztów działań, ocenie poddano opłacalność produkcji, produktywność czynników wytwórczych oraz dochodowość produkcji i nakładów pracy. Analizowano koszty ogółem działań (tj. bezpośrednie i pośrednie) oraz koszty ekonomiczne działań (obejmują one koszty bezpośrednie i pośrednie działań oraz alternatywny koszt wykorzystanych w procesie produkcji własnych czynników wytwórczych, tzn. pracy, ziemi i kapitału). Wiele uwagi poświęcono kategorii – koszt niewykorzystanych zasobów. Koszt ten nie jest wynikiem zużycia zasobów wykorzystanych w procesie produkcji, jest to koszt nadmiernej mocy produkcyjnej zawartej w posiadanych środkach trwałych. Wysokość tego kosztu, określoną w odniesieniu do badanych produktów rolniczych poddano ocenie w zależności od skali ich produkcji. Pokazano udział kosztu niewykorzystanych zasobów w cenie sprzedaży produktów oraz zmianę *in plus* opłacalności produkcji w przypadku ich wyeliminowania. Korzystając z wyników badań kosztów produktów rolniczych oszacowano wysokość kosztu niewykorzystanych zasobów w przyjętych do badań grupach gospodarstw.

Każdy z powyższych rozdziałów kończy podsumowanie, które syntetyzuje odpowiedzi na zdefiniowane cele badawcze. Natomiast w **zakończeniu** rozprawy przedstawiono kluczowe wnioski z badań oraz zarysowano ich dalsze kierunki rozwoju. Wyniki badań pozwoliły osiągnąć postawione cele oraz pozytywnie zweryfikowały przyjęte hipotezy badawcze. Stanowi to więc wyznacznik wkładu autora w rozwój ekonomii jako nauki.

Uzyskane wyniki i podstawowe wnioski

Koszty to ekonomiczny miernik zużytych w procesie wytwórczym zasobów. Wysokie koszty odzwierciedlają poziom zużytych zasobów, a tym samym przyczyniają się do niższej opłacalności produktów rolniczych oraz niższej efektywności gospodarowania. W procesie produkcji angażowane są różne zasoby, np. środki obrotowe, budynki, maszyny, praca ludzka. Zasoby te powinny być wykorzystywane jak najbardziej efektywnie. Do oceny efektywności niezbędny jest pomiar ich zużycia, chodzi tu nie tylko o pomiar ilościowy, ale także o pomiar wartościowy, który umożliwia przeprowadzenie rachunku ekonomicznego. Pomiar wartości zużycia zasobów gospodarstwa jest istotą rachunku kosztów. Redukcja kosztów może odbywać się na poziomie nakładów bezpośrednio związanych z wytwarzaną produkcją, jednak w tym przypadku możliwości zmian warunkowane są stosowaną technologią. Redukcja może odbywać się również na poziomie kosztów stałych i koncentrować się na optymalizacji zasobów gospodarstw, których funkcjonowanie przy pełnym wykorzystaniu zdolności produkcyjnych jest raczej wyjątkiem niż regułą.

Według literatury w dużej liczbie gospodarstw w Polsce, maszyny i urządzenia techniczne, a także budynki inwentarskie oraz potencjał magazynowy przekraczają potrzeby. Właściwy dobór maszyn i urządzeń rolniczych oraz dostosowanie budynków i budowli do potrzeb ma wpływ na wyniki ekonomiczne gospodarstw, jak i rolniczych działalności produkcyjnych. Koszty ich utrzymania należą bowiem do kategorii kosztów niezależnych od rozmiaru prowadzonej produkcji. Ze względu na sezonowość oraz fakt, że większość decyzji produkcyjnych podejmuje się tylko raz w roku i nie ma możliwości ciągłego przystosowywania się do zmieniającej się sytuacji, zasoby środków trwałych często nie są wykorzystywane w pełni w stosunku do ich potencjalnych możliwości. Taka sytuacja ma negatywne konsekwencje, między innymi powoduje wyższe koszty stałe i zmienne. Wyniki własnych badań empirycznych świadczą o relatywnie dużych zasobach środków trwałych w gospodarstwach obszarowo mniejszych. W badanej próbie gospodarstw były to jednostki o małej skali produkcji badanych działalności (tzn. pszenicy ozimej, żyta ozimego, jęczmienia jarego, pszenżyta ozimego, rzepaku ozimego, buraków cukrowych, krów mlecznych, bydła opasowego czyli żywca wołowego i tuczników czyli żywca wieprzowego). Pomimo że rozmiar produkcji, który uznano za mały, średni i duży ma charakter względny (oznacza to, że rozmiar przyjęty jako duży może być uznany za mały w porównaniu z gospodarstwami o odmiennej strukturze obszarowej oraz innej organizacji produkcji), to uzyskane wyniki pokazują kierunek zmiany w wartości środków trwałych w wydzielonych grupach gospodarstw. Amortyzacja jest miernikiem zużycia środków trwałych i stanowi koszt dla prowadzonych działalności produkcyjnych. W próbie badawczej gospodarstw, udział kosztu amortyzacji w kosztach pośrednich ogółem, przy małej skali działalności produkcji roślinnej zawierał się w granicach 39,2-43,4%, a działalności produkcji zwierzęcej 38,1-44,0%. Ukształtował się na poziomie wyższym niż w gospodarstwach prowadzących badane działalności produkcyjne na średnią i dużą skalę. Amortyzacja środków trwałych jest składnikiem kosztów pośrednich, którego siła oddziaływania na koszty produkcji jest znacząca. Inwestycje w zasoby środków trwałych w gospodarstwach wiążą się z ponoszeniem dużych jednorazowych wydatków ale także z obciążeniem dużymi kosztami eksploatacji tych środków. Średnio w próbie badawczej gospodarstw prowadzących badane działalności produkcji roślinnej, koszt amortyzacji w strukturze kosztów pośrednich stanowił od 31,1 do 34,4%, a prowadzących działalności produkcji zwierzęcej – od 33,3 do 39,4%.

Z badań wynika, że informacje generowane w rachunkach kosztów produktów rolniczych znajdują się w polu zainteresowania producentów rolnych. W gospodarstwach towarowych złożoność podejmowanych decyzji, jak i rozwiązywanych problemów jest relatywnie duża, a to wymaga odpowiednio wysokiego poziomu wiedzy technicznej i ekonomicznej. Z trzech systemów rachunku kosztów ujętych w badaniu, tj. kosztów bezpośrednich i pośrednich łącznie, kosztów bezpośrednich oraz kosztów zmiennych i stałych, największą popularnością wśród rolników cieszyły się dwa pierwsze.

Rachunek kosztów działań (ang. *Activity Based Costing – ABC*) skupia uwagę na kwestiach dotychczas nie rozpatrywanych. Między innymi mierzy na poziomie poszczególnych produktów rolniczych koszt niewykorzystanej zdolności produkcyjnej gospodarstw. Koszt ten wynika z tego, że nie wszystkie zasoby i w nie pełnym zakresie wykorzystywane są w procesie wytwórczym poszczególnych produktów. Kosztu niewykorzystanych zasobów nie należy ignorować, nie powinien też być rozliczany na wytwarzane produkty. Celem powinno być optymalne dopasowanie potencjału posiadanych zasobów do rozmiarów prowadzonej działalności. Rachunek kosztów działań pomaga w lepszym rozpoznaniu przyczyn powstawania kosztów pośrednich i może ułatwić oddziaływanie na ich poziom. W rachunku tym koszty działań alokowane są w obiekty kosztowe (produkty) według wielu różnych źródeł powstania kosztów pośrednio produkcyjnych. Rozwój rachunku kosztów działań (ABC) przyczynił się do przesunięcia akcentu z obliczania kosztów do zarządzania nimi. Atutem koncepcji ABC jest także możliwość rozwoju i adaptacji do potrzeb różnych przedsiębiorstw. Jednak jak dotychczas (według wiedzy autora) nie są znane przypadki jej wdrożenia w przedsiębiorstwach rolniczych.

W rolnictwie prowadzenie badań i wykorzystanie rachunku kosztów jest trudniejsze niż w przedsiębiorstwach nierolniczych. Rachunek kosztów produktów rolniczych, a przynajmniej niektóre jego elementy mają charakter bardziej umowny (subiektywny). Pomimo że teoretyczne rozważania dotyczące metodyki są przejrzyste i proste, to zastosowanie ich w praktyce może być trudne. Dlatego metody obliczania kosztów w rolnictwie muszą uwzględniać różne ograniczenia i dlatego wykorzystanie w gospodarstwach rolnych klasycznego rachunku kosztów działań, tzn. rachunku który charakteryzuje dwuetapowa procedura przypisywania kosztów działań do obiektów kosztów jest bardzo trudne (a może nawet niemożliwe). Rachunek ten charakteryzuje się jednak elastycznością, która umożliwia jego dostosowanie do potrzeb określonych odbiorców. Rachunek ABC należy postrzegać, jako zbiór narzędzi, które każde przedsiębiorstwo wykorzystuje w szczególny sposób.

Znając założenia klasycznego rachunku kosztów działań, opracowano metodę rachunku kosztów działań dostosowaną do badań kosztów produktów rolniczych. Ze względu na brak możliwości zebrania w gospodarstwach rolnych danych w przekroju działań, zdecydowano się na przetworzenie – w sposób zbieżny ze stosowanym w jednoetapowym rachunku kosztów działań (ABC OS) – danych zgromadzonych w bazie Systemu AGROKOSZTY i Polski FADN. Zasady metodyczne koncentrowały się głównie na identyfikacji i analizie czynników mających wpływ na poziom kosztów pośrednich. Koszty te powiązано z produktami, a następnie z działaniami niezbędnymi do ich wytworzenia. W efekcie wyodrębniono 12 nośników kosztów zasobów (były to zmienne z bazy systemu Polski FADN i AGROKOSZTY), które wykorzystano do budowy kluczy podziałowych. Klucze te można określić jako skumulowane nośniki kosztów zasobów. Konstruując klucze podziałowe kosztów pośrednich zastosowano odrębne podejście do produkcji roślinnej i zwierzęcej, ale także do poszczególnych

działalności produkcyjnych. Założeniem było aby sposób alokacji tych kosztów na produkty rolnicze eliminował uśrednienie i arbitralność. Dodatkowym nośnikiem był wskaźnik praktycznego wykorzystania potencjału zasobów, który na podstawie literatury przedmiotu przyjęto na poziomie w 80% (oznacza to, że praktyczny poziom wykorzystania potencjału zasobów stanowi 80% potencjału faktycznie występującego w gospodarstwie). Jednak w przedsiębiorstwach rolniczych przyjęcie stopnia wykorzystania zasobów na jednym poziomie jest dyskusyjne. Dlatego w celu pokazania kosztu niewykorzystanych zasobów³ na poziomie, który odzwierciedla zróżnicowanie w grupach gospodarstw wykonano drugi rachunek (który określono jako wariant „optymalny”⁴). Ze względu, że nie ma idealnego wzorca do oceny kształtowania się wysokości kosztu niewykorzystanych zasobów, ich poziom odnotowany przy dużej skali produkcji badanych produktów uznano za „optymalny”. Oznacza to, że w tych gospodarstwach zasoby (środki trwałe) dostarczone odpowiadają wykorzystanym, w rezultacie koszt niewykorzystanych zasobów nie występuje. Z badań wynika (przy założeniu wykorzystania potencjału zasobów w 80%), że obciążenie kosztem amortyzacji badanych produktów przy dużej skali produkcji było mniejsze niż przy skali małej i średniej. Dlatego ocenia się, że wyposażenie tych jednostek w środki trwałe było bardziej racjonalne.

Badania kosztów produktów rolniczych przeprowadzone według metody rachunku kosztów działań wskazują na zróżnicowanie kosztów produkcji oraz wyników ekonomicznych w zależności od skali produkcji (kryterium skali była powierzchnia uprawy, liczba krów w stadzie oraz produkcja netto żywca). Wskazują jednocześnie na przewagę dużej skali. Koszt niewykorzystanych zasobów przypadający na 1 ha uprawy działalności produkcji roślinnej, 1 krowę oraz 100 kg żywca wołowego i wieprzowego nie jest wynikiem zużycia zasobów wykorzystanych w procesie produkcji, jest to koszt nadmiernej mocy produkcyjnej zawartej w posiadanych środkach trwałych. Relacja kosztu niewykorzystanych zasobów (KNZ) do ceny sprzedaży produktów pokazuje, jaką jej część należy przeznaczyć na pokrycie kosztu, który obciążał wolumen produkcji lecz nie generował żadnej wartości dodanej.

Średnio w próbie, na poziomie kosztów ogółem działań, w przypadku zbóż relacja kosztu niewykorzystanych zasobów I (KNZ I) do ceny sprzedaży ziarna wynosiła od 3,4% do 6,1%, natomiast do ceny nasion rzepaku wynosiła 3,0%, korzeniu buraków cukrowych – 2,2%, mleka – 2,3%, żywca wołowego – 2,5%, a wieprzowego – 0,7%. W szerszym ujęciu problem ten obrazuje koszt niewykorzystanych zasobów II (KNZ II) prezentowany na poziomie kosztów ekonomicznych działań. W przypadku zbóż relacja KNZ II do ceny sprzedaży wynosiła od 3,9% do 6,5%, do ceny rzepaku wynosiła 3,3%, buraków cukrowych – 2,4%, mleka – 3,5%, żywca wołowego – 3,0%, a żywca wieprzowego – 1,3%. Oznacza to, że na poziomie kosztów ekonomicznych

³ Według opracowanych założeń rachunku kosztów działań (ABC) koszt ten odzwierciedla niewykorzystaną zdolność produkcyjną budynków i budowli, środków transportowych oraz maszyn, narzędzi i urządzeń będących w gospodarstwach, czyli kapitału trwałego niezwiązanego z ziemią.

⁴ Wariant „optymalny” oznacza bardziej racjonalne wykorzystanie zasobów. W badaniach wykorzystano prawidłowość, że w przedsiębiorstwach rolniczych stopień wykorzystania zasobów bardzo wyraźnie różnicuje skala produkcji, przy dużej skali ich wykorzystanie jest największe.

działań, w porównaniu do kosztów ogółem działań „potencjalna strata” rolników z tytułu niewykorzystanej mocy produkcyjnej gospodarstw powiększyła się. Koszt utrzymania środków trwałych w gotowości do produkcji, nawet jeżeli są one częściowo wykorzystywane, powoduje wzrost jednostkowych kosztów wytworzenia produkcji, a w rezultacie obniżenie opłacalności.

Skala produkcji jest czynnikiem wyraźnie różnicującym wysokość kosztu niewykorzystanych zasobów. Im rozmiar produkcji produktów rolniczych był większy, tym niższy był koszt niewykorzystanej zdolności produkcyjnej gospodarstw przypadający na jednostkę ich produkcji (tj. 1 dt, 100 kg żywca, 100 litrów mleka). Na poziomie kosztów ogółem działań, KNZ I na 1 dt przy dużej skali – w porównaniu do małej – w przypadku zbóż był niższy od 10,2 do 50,6%, w przypadku rzepaku ozimego był niższy o 41,2%, a buraków cukrowych – o 36,1%. Koszt niewykorzystanych zasobów I przypadający na 100 kg żywca wołowego produkowanego na dużą skalę, w porównaniu do małej skali, był niższy o 51,1%, a żywca wieprzowego o 64,5%, natomiast przypadający na 100 litrów mleka był niższy o 39,0%. Wraz ze wzrostem skali i malejącym obciążeniem jednostki produkcji poszczególnych produktów kosztem niewykorzystanych zasobów I, sukcesywnie malała również jego relacja do ceny sprzedaży produktów.

Nadmierne moce produkcyjne gospodarstw implikują wzrost kosztów produkcji co skutkuje spadkiem opłacalności. Średnio w próbie badawczej po wyeliminowaniu kosztu niewykorzystanych zasobów I, wskaźnik opłacalności produkcji I (relacja wartości produkcji do kosztów ogółem działań) zbóż wzrósł od 4,7% do 6,5%, w przypadku rzepaku ozimego był wyższy o 4,5%, a buraków cukrowych – o 3,7%. Niższe koszty przyczyniły się do wzrostu o 3,2% opłacalności produkcji mleka, a żywca wołowego i wieprzowego odpowiednio o 2,3 i 0,7%. Rozpatrując opłacalność produkcji mierzoną wskaźnikiem opłacalności II (relacja wartości produkcji do kosztów ekonomicznych działań) w przypadku większości produktów stwierdzono niewielki wzrost w porównaniu do poziomu zarejestrowanego przez wskaźnik opłacalności I. Największą korzyść z tytułu pozbycia się niewykorzystanych mocy produkcyjnych odnotowano w gospodarstwach prowadzących badane działalności produkcyjne na małą skalę.

Według szacunkowych wyliczeń średnio w gospodarstwach uczestniczących w Polskim FADN w 2013 roku, relacja kosztu niewykorzystanych zasobów I (KNZ I) do kosztów ogółem gospodarstwa ukształtowała się na poziomie 2,7%, natomiast do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego – 8,4%. Oznacza to, że gdyby pozbyć się nadwyżki zasobów, które generowały koszty nie tworząc nadwyżki ekonomicznej (ponieważ nie zostały w pełni wykorzystane), koszty ogółem gospodarstwa byłyby niższe o 2,7%. W konsekwencji uzyskany dochód wzrósłby o 8,4%. Analogicznie należy interpretować te relacje w pozostałych grupach gospodarstw. Najwyższą relację KNZ I do kosztów ogółem odnotowano w gospodarstwach z typu krowy mleczne – 3,6%. Ma to uzasadnienie, ponieważ gospodarstwa te zmuszone są do zapewnienia pasz dla zwierząt, posiadają więc środki trwałe niezbędne do produkcji i magazynowania pasz własnych. Kolejne pozycje zajęły gospodarstwa w typie uprawy polowe – 3,2%, mieszane – 2,9% i trzoda chlewna – 1,5%. Natomiast relacja KNZ I do dochodu z rodzinnego

gospodarstwa rolnego najwyższa była w jednostkach z typu mieszane – 13,0%. W gospodarstwach z pozostałych typów zawierała się w granicach 5,1-7,7%.

W przypadku gospodarstw sklasyfikowanych według wielkości ekonomicznej wyraźna jest jednokierunkowa zmiana. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw zmniejszała się relacja kosztu niewykorzystanych zasobów I do kosztów ogółem oraz do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego. W gospodarstwach z klasy bardzo małe i małe, relacja KNZ I do kosztów ogółem była najwyższa – wynosiła 3,4%. W jednostkach z kolejnych klas wielkości sukcesywnie malała, w średnio-małych wynosiła 3,2%, w średnio-dużych – 2,5%, a w dużych – 1,3%. Oznacza to, że obciążenie kosztem, jaki generowała niewykorzystana zdolność produkcyjna gospodarstw, w odniesieniu do kosztów ogółem gospodarstwa, najmniejsze było w jednostkach z klasy *duże* ekonomicznie. Analogiczny kierunek zmiany wykazywała relacja KNZ I do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego. W jednostkach z klasy *bardzo małe* była najwyższa – wynosiła 9,7%. W kolejnych grupach gospodarstw sukcesywnie malała i w jednostkach zakwalifikowanych do klasy wielkości ekonomicznej *duże* – osiągnęła poziom 4,1%. Wyniki te sugerują, że utrzymywanie w gotowości do produkcji zasobów ponad potrzeby produkcyjne gospodarstw z klasy *bardzo małe* pochłonęło 9,7% z uzyskanego dochodu. Natomiast w gospodarstwach z klasy *duże* ekonomicznie do pokrycia kosztu niewykorzystanych zasobów I potrzeba było 4,1% z uzyskanego dochodu.

Ocenia się, że rachunek kosztu niewykorzystanych zasobów ma uzasadnienie, bowiem funkcjonowanie gospodarstw rolnych przy pełnym wykorzystaniu zdolności produkcyjnych posiadanych środków trwałych w praktyce raczej rzadko występuje. Problematiczne jest jednak określenie wielkości niewykorzystanych mocy produkcyjnych oraz zmierzenie jaki koszt generują. Dlatego wykonano drugi rachunek kosztu niewykorzystanych zasobów w odniesieniu do badanych produktów rolniczych, a także gospodarstw. Rachunek ten określono jako wariant „optymalny”. Z badań wynika, że w tym wariantcie rachunku, koszt niewykorzystanych zasobów średnio w próbie badawczej oraz przy małej i średniej skali produkcji badanych produktów rolniczych był wyższy aniżeli w rachunku wyjściowym (w którym przyjęto, że praktyczny poziom wykorzystania potencjału zasobów stanowi 80% potencjału faktycznie występującego w gospodarstwie). Skutkiem było pogorszenie relacji zarówno do kosztów produkcji, jak i ceny. Koszt niewykorzystanych zasobów liczony na gospodarstwo oraz na 1 ha użytków rolnych również był wyższy aniżeli w rachunku wyjściowym. W konsekwencji pogorszyła się jego relacja do dochodu z gospodarstwa.

Na poziom kosztów produkcji rzutuje każdy techniczny środek pracy, dlatego powinien być nabyty stosownie do potrzeb poszczególnych gospodarstw. Jednym z zadań rachunku kosztów działań jest właśnie zwrócenie uwagi na poziom konsumpcji zasobów. Dobra informacja kosztowa wzbogacona o dane na temat kosztu niewykorzystanych zasobów powinna wspierać kierowników gospodarstw w podejmowaniu decyzji związanych z dopasowaniem poziomu zasobów do rozmiarów prowadzonej produkcji.

Przeprowadzone i zaprezentowane w rozprawie badania stanowią przyczynek **do dalszych dociekań**. Z metodycznego punktu widzenia opracowana metoda rachunku kosztów działań do badań kosztów produktów rolniczych może być doskonała. Należy poszukiwać rozwiązań, których celem będzie poprawa jakości generowanych wyników, zarówno na poziomie kosztów ogółem działań jak i kosztów ekonomicznych działań. Podobnie, jeżeli chodzi o koszt niewykorzystanych zasobów. Zaproponowana metoda jest próbą rozwiązania problemu, jakim jest koszt niewykorzystanej zdolności produkcyjnej gospodarstw. Badania powinny być rozwijane w celu bardziej szczegółowej analizy poszczególnych zjawisk oraz identyfikacji obszarów kosztotwórczych szczególnie silnie oddziałujących na wyniki ekonomiczne.

Wkład w rozwój ekonomii jako dyscypliny naukowej

Adaptacja rachunku kosztów działań stosowanego w przedsiębiorstwach nierolniczych do badań kosztów produktów rolniczych jest przejawem pewnego rodzaju innowacji. Głównym założeniem tego rachunku jest wykrycie i określenie rozmiarów marnotrawstwa zasobów w przedsiębiorstwie. Z założenia każdy producent powinien dążyć do dostosowania potencjału produkcyjnego zasobów przedsiębiorstwa do potrzeb. W pracy podjęto próbę oceny tego zjawiska oraz dokonano pomiaru kosztu, jaki generują zasoby niewykorzystane, określono także jego wpływ na opłacalność produkcji. W ujęciu naukowym, wkład pracy do teorii ekonomii można określić następująco:

1. Świadczy o ewolucji rachunku kosztów w rolnictwie, jest przejawem dyfuzji rachunku kosztów działań, uznanego za nowoczesny z przedsiębiorstw nierolniczych do gospodarstw rolnych.
2. Dostarcza teoretycznych oraz technicznych narzędzi do mierzenia kosztu niewykorzystanej zdolności produkcyjnej gospodarstw na poziomie produktów rolniczych.
3. Identyfikuje i określa poziom kosztu nadmiernej mocy produkcyjnej zawartej w środkach trwałych będących w gospodarstwach, tym samym stanowi wkład do badań nad identyfikacją obszarów kosztotwórczych oddziałujących na wyniki ekonomiczne produktów rolniczych, a w konsekwencji również gospodarstw rolnych.
4. Stanowi wkład do badań nad opracowaniem metody optymalizacji wyposażenia gospodarstw rolnych w trwałe techniczne środki produkcji (czynnik kapitału trwałego), celem określenia przybliżonej, uzasadnionej wielkości zasobów w stosunku do rzeczywistych potrzeb, utrzymując jednocześnie poziom marnotrawstwa zasobów (którego wyznacznikiem jest koszt niewykorzystanych zasobów) na akceptowalnym poziomie.
5. Wskazuje na kwestię wynagrodzenia kapitału trwałego, jako czynnika produkcji, ujawnia wpływ producenta na poziom wynagrodzenia (ze względu na wyeliminowanie nadmiernej mocy produkcyjnej zawartej w posiadanych zasobach); źródłem wynagrodzenia – przy tym samym poziomie produkcji – jest bowiem większa produktywność przeciętna i krańcowa czynnika kapitału trwałego.

6. OMÓWIENIE POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH

W realizowanej działalności naukowo-badawczej można wyróżnić dwa wiodące i często wzajemnie uzupełniające się kierunki badań:

1. **Rachunek kosztów i nadwyżek ekonomicznych w odniesieniu do produktów rolniczych.**
2. **Analiza sprawności działania gospodarstw rolnych.**

Wskazany **pierwszy obszar badawczy** dominuje w badaniach, wynika to w pewnym stopniu z pełnionych funkcji, zarówno w ramach działalności naukowo-badawczej (kierowanie zadaniami i tematami), jak i organizacyjnej (kierowanie działem). W ramach tego nurtu zainteresowań powstało wiele opracowań, z ważniejszych i bardziej aktualnych można wymienić następujące:

1. Skarżyńska A., Jabłoński K. 2016. *Koszty jednostkowe i dochody wybranych produktów w 2014 roku – wyniki badań w systemie AGROKOSZTY*. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 2, s. 162-180 [zał. 3, poz. 1.2.-2].
2. Skarżyńska A. 2015. *Koszty jednostkowe i dochody wybranych produktów w 2013 roku – wyniki badań w systemie AGROKOSZTY*. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 2, s. 112-132 [zał. 3, poz. 1.1.-1].
3. Skarżyńska A. 2015. *Czynniki warunkujące opłacalność produkcji wybranych produktów rolniczych w perspektywie 2020 roku*. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 1, s. 57-73 [zał. 3, poz. 1.1.-2].
4. Skarżyńska A. 2012. *Cropping Intensity vs. Profitability of Selected Plant Production Activities in Poland*. Studies in Agricultural Economics, vol. 114, no. 1, p. 31-38 [zał. 3, poz. 1.3.-3].
5. Skarżyńska A. 2012. *Wpływ wydajności mlecznej krów na opłacalność produkcji mleka*. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 1, s. 90-111 [zał. 3, poz. 1.1.-4].
6. Skarżyńska A. 2011. *Skala produkcji rolniczych działalności produkcyjnych a ich opłacalność*. Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G, t. 98, z. 1, s. 7-21 [zał. 3, poz. 1.1.-6].
7. Skarżyńska A. 2011, *Koszty ekonomiczne produkcji mleka – metodyczne ujęcie rachunku oraz wyniki badań w 2009 roku*. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 3, s. 143-161 [zał. 3, poz. 1.1.-7].
8. Skarżyńska A. 2010. *Zagadnienia metodyczne rachunku kosztów ekonomicznych na przykładzie działalności produkcji roślinnej*. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 3, s. 90-107 [zał. 3, poz. 1.1.-8].

Tematyka wymienionych prac obejmuje zagadnienia teoretyczne i empiryczne, ale koncentrowała się także na zagadnieniach metodycznych. W artykułach: 1) *Zagadnienia metodyczne rachunku kosztów ekonomicznych na przykładzie działalności produkcji roślinnej*, 2) *Koszty ekonomiczne produkcji mleka – metodyczne ujęcie rachunku oraz wyniki badań w 2009 roku* zaprezentowano sposób obliczenia alternatywnego kosztu wykorzystanych w procesie produkcji własnych czynników wytwórczych, tzn. pracy, ziemi i kapitału (operacyjnego i trwałego). Następnie analizie poddano koszty ekonomiczne produktów rolniczych i ich wyniki na poziomie dochodu z zarządzania. Nowoczesny sposób gospodarowania i zarządzania gospodarstwem rolnym wiąże się z odmiennym niż zwykle sposobem podejścia do

wielu zagadnień. Właściciel ma prawo oczekiwać nie tylko dochodu pokrywającego koszty poniesione w procesie produkcyjnym (tj. bezpośrednie i pośrednie), ale także opłacenia kosztu zaangażowanych czynników produkcji oraz swojej wiedzy, przedsiębiorczości i ryzyka związanego z zarządzaniem gospodarstwem rolnym.

W artykule pt. *Skala produkcji rolniczych działalności produkcyjnych a ich opłacalność* pokazano zróżnicowanie efektywności wytwarzania głównych produktów roślinnych i zwierzęcych w zależności od skali ich produkcji w gospodarstwach rolnych. Rozpoznano poziom intensywności produkcji i zbadano, czy dalsze działania w kierunku zwiększenia jej wolumenu poprzez wzrost nakładów będą działaniem racjonalnym. Ocenie poddano także pracochłonność produkcji i możliwość opłaty nakładów pracy własnej. Wyniki wskazują, że wzrost skali miał korzystny wpływ na pracochłonność produkcji. Wynika to z faktu, że duża skala produkcji odznacza się wyższym poziomem nowoczesności, lepsze jest wyposażenie gospodarstw w maszyny i narzędzia, co w konsekwencji przekłada się na lepszą organizację pracy.

Następne zagadnienia badawcze ujęto w artykule pt. *Wpływ wydajności mlecznej krów na opłacalność produkcji mleka*. W analizie wiele miejsca poświęcono kosztom produkcji, jako czynnikowi, który determinuje określony poziom intensywności produkcji, a jednocześnie w dużym stopniu zależy od rolnika. Wskazano na zależność między sposobem żywienia krów a poziomem ich wydajności mlecznej. Stwierdzono także wyraźną dodatnią współzależność między wydajnością mleczną a wielkością stada krów. Przy wysokiej wydajności krów mniejsze było obciążenie produkcji mleka kosztem zaangażowanych czynników produkcji. W rezultacie ich wysokość liczona na 1 litr stymulowała spadek kosztów ekonomicznych.

W artykule pt. *Cropping intensity vs. profitability of selected plant production activities in Poland* przedstawiono wpływ poziomu intensywności uprawy na wyniki ekonomiczne działalności produkcji roślinnej. Wyniki wskazują, że wykorzystując osiągnięcia postępu technologicznego można ograniczyć niekorzystny wpływ środków chemicznych na środowisko naturalne, a równocześnie zachować wysoką ekonomiczną efektywność produkcji. Problemy podjęte w pracy wskazują na zjawiska i zależności istotne ze względu na opłacalność rolniczych działalności produkcyjnych, ale także z punktu widzenia ochrony środowiska i jakości wytwarzanych produktów. Niższe zużycie chemicznych środków plonotwórczych obliguje rolnika do stosowania innych przyjaznych środowisku metod utrzymujących produkcję na opłacalnym poziomie.

Wyniki zaprezentowane w artykule pt. *Czynniki warunkujące opłacalność produkcji wybranych produktów rolniczych w perspektywie 2020 roku* świadczą o rozwoju rachunku kosztów i zmianie ukierunkowania z orientacji retrospektywnej na orientację prospektywną i antycypacyjną. Wykorzystując prawidłowości zaobserwowane w przeszłości, można wykonywać na poziomie produktów rolniczych krótkoterminowe prognozy kosztów i dochodów oraz projekcje w określonej perspektywie czasowej. W obecnej rzeczywistości znaczenie projekcji wzrasta, wynika to między innymi z szybkiego postępu technicznego i skutków jakie on wywołuje,

przemian wewnętrznych w gospodarstwach oraz zmian zachodzących w ich otoczeniu. Gospodarstwa zmuszone są do ciągłego dostosowywania się do zmieniających się warunków. Aby to dostosowywanie było szybkie i skierowane we właściwym kierunku, koniecznością staje się korzystanie z odpowiednich instrumentów analitycznych.

Kolejne wymienione artykuły to: 1) *Koszty jednostkowe i dochody wybranych produktów w 2013 roku – wyniki badań w systemie AGROKOSZTY*, 2) *Koszty jednostkowe i dochody wybranych produktów w 2014 roku – wyniki badań w systemie AGROKOSZTY*. Artykuły w serii KOSZTY I DOCHODOWOŚĆ publikowane corocznie w Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej, prezentują najbardziej aktualne wyniki badań, które prowadzone są na podstawie danych rzeczywistych. Głównym ich celem jest analiza wyników produkcyjnych i ekonomicznych produktów rolniczych w gospodarstwach różniących się skalą ich produkcji. Rozmiar produkcji jest ważny z ekonomicznego punktu widzenia, bowiem przy braku bezpośredniego wpływu na kształtowanie się cen, producenci mogą decydować o wielkości produkcji poprzez określenie jej skali (np. powierzchni uprawy), biorąc jednocześnie pod uwagę efektywne wykorzystanie posiadanych czynników wytwórczych (tj. ziemi, pracy i kapitału). Podejmując decyzje należy oceniać różne warianty działania, ponieważ każdy wybór wiąże się z pewnymi konsekwencjami. Dlatego tak ważne jest świadome i umiejętne podejmowanie decyzji. Analiza kosztów pozwala na podjęcie decyzji gospodarczych na podstawie racjonalnych kryteriów.

Drugi obszar badawczy to głównie ocena sytuacji gospodarstw polskich na tle innych krajów oraz czynniki warunkujące rozwój gospodarstw rolnych w Polsce. Analiza podstawowych relacji ekonomicznych umożliwia charakterystykę badanych zjawisk i zachodzących między nimi współzależności. W ramach tego nurtu zainteresowań powstały publikacje:

1. Skarżyńska A., Augustyńska-Grzymek I., Jabłoński K. 2015. *Equipment and effectiveness of the use of fixed assets in economically weak and strong farms in selected countries of Central and Eastern Europe*. Conference Proceedings – 11th International Conference *Challenges of Europe: Growth, competitiveness and inequality*, University of Split, Faculty of Economics, Split Croatia, p. 213-227. Recenzowane materiały konferencyjne. [zał. 3, poz. 1.4.-4].
2. Skarżyńska A., Augustyńska-Grzymek I., Abramczuk Ł. 2014. *The use of capital and condition of economically weak farms in the selected Central and Eastern European countries*, Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, vol. 14, issue 2, p. 285-296. [zał. 3, poz. 1.4.-6].
3. Skarżyńska A., Abramczuk Ł., Augustyńska-Grzymek I., Żekało M., Stalgiene A. 2013. *The conditions of the development of dairy farms in Poland and Lithuania*. Transformations in Business & Economics, vol. 12, no. 1(28), p. 91-107. [zał. 3, poz. 1.4.-8].
4. Skarżyńska A. 2013. *The opportunities of generating income at the parity level by farms specializing in milk production in Poland*. Journal of Central European Agriculture, vol. 14(3), s.149-165. [zał. 3, poz. 1.3.-2].
5. Augustyńska-Grzymek I., Skarżyńska A. 2011. *Stan i szanse rozwoju gospodarstw towarowych uznanych za słabe ekonomicznie*. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 1, s. 81-104 [zał. 3, poz. 1.2.-9].

Jednym z tematów badań były zagadnienia dotyczące funkcjonowania gospodarstw słabych ekonomicznie. Wyniki ujęto w artykule pt. *Stan i szanse rozwoju gospodarstw towarowych uznanych za słabe ekonomicznie*. Jako słabe ekonomicznie uznano gospodarstwa o wielkości ekonomicznej 2-8 ESU. Przesłanką w badaniach było określenie perspektyw rozwoju tych gospodarstw oraz rekomendacje działań, które mogą zostać podjęte w celu poprawy ich wyników ekonomicznych. Wyniki badań pozwalają sądzić, że przyszłość tych gospodarstw rolnych jest niepewna. Prawdopodobne jest, że w dłuższej perspektywie czasu zdecydowana większość z nich upadnie. Niektóre mogą przetrwać, będzie to jednak wymagało podjęcia działań w kierunku bardziej racjonalnego gospodarowania. Dotyczy to między innymi bardziej efektywnego wykorzystania środków trwałych, lepszego gospodarowania środkami obrotowymi, a zwłaszcza zapasami produktów rolnych, bardziej aktywne wykorzystywanie możliwości finansowania zewnętrznego (w tym wsparcia kredytowego) oraz rozpatrzenie perspektyw podjęcia w gospodarstwie działalności pozarolniczej.

Tematyka podjęta w artykule pt. *The opportunities of generating income at the parity level by farms specializing in milk production in Poland* jest ważna, ponieważ chów bydła mlecznego oraz produkcja mleka w Polsce pełnią ważną rolę w generowaniu dochodów, zarówno gospodarstw utrzymujących krowy mleczne, jak też całego rolnictwa. Ocenie poddano sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka oraz zbadano możliwości realizacji dochodu, który zapewni opłatę pracy rolnika i członków rodziny na poziomie parytetowym, tzn. na takim poziomie, jaki uzyskują zatrudnieni w gospodarce narodowej. Badania dowodzą, że dochody parytetowe osiągnąć można w gospodarstwach, które mają mocniejsze powiązania z rynkiem. Gospodarstwa, które utrzymywały co najmniej 28 krów mlecznych miały stabilną sytuację dochodową i bez wsparcia dopłat zapewniły użytkownikom dochód porównywalny z osiąganym przez pracujących w działach pozarolniczych (średnio w latach 2004-2009). Gospodarstwa polskie specjalizujące się w produkcji mleka wykorzystywały możliwości jakie stworzyła akcesja do UE i umocniły swoją pozycję na rynku europejskim. Stały się silniejsze ekonomicznie, przyczyniły się do tego zmiany w strukturze organizacyjnej, m.in. wzrost skali produkcji mierzony liczbą krów oraz ilością sprzedanego mleka. Wyraźna jest współzależność między wielkością ekonomiczną gospodarstw a udziałem kredytów długoterminowych w zobowiązaniach ogółem. Kredyty długoterminowe na ogół przeznaczane są na inwestycje, co może oznaczać dalszy rozwój tych gospodarstw.

Ocenie poddano również sytuację ekonomiczną gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka w Polsce w odniesieniu do gospodarstw litewskich. Zagadnienia te zawarto w artykule pt. *The conditions of the development of dairy farms in Poland and Lithuania*. Pokazano wpływ instrumentów WPR na efekty gospodarowania i skutki przemian wewnętrznych, jakie dokonały się w tych gospodarstwach po akcesji obu krajów do UE (w badaniach wykorzystano dane z lat 2004-2008). Analizie poddano intensywność produkcji, produktywność nakładów bieżących i kapitału trwałego. Z badań wynika, że sytuacja dochodowa gospodarstw litew-

skich była korzystniejsza, jednak w znacznym stopniu przyczyniło się do tego większe wsparcie w postaci dopłat. Gospodarstwa polskie wyróżniała natomiast większa efektywność wykorzystania nakładów bieżących, a w rezultacie niższy koszt wytworzenia jednostki produkcji. Natomiast produktywność kapitału trwałego wyższa była na Litwie, przyczyniła się do tego korzystniejsza struktura posiadanych aktywów. Struktura aktywów gospodarstw litewskich była korzystniejsza ze względu na mniejszy udział kapitału trwałego, co sprzyjało większej efektywności jego wykorzystania. Rolnicy szybciej modernizowali majątek i dlatego lepiej dostosowywali się do zachodzących zmian. Zdolność do przekształceń gospodarstw polskich była ponad 2-krotnie mniejsza i pomimo większych zasobów efektywność ich użycia była niższa.

Kontynuując zainteresowania badawcze w zakresie oceny sytuacji ekonomicznej gospodarstw polskich na tle innych krajów, podjęto badania, których celem było pokazanie różnic w potencjale produkcyjnym gospodarstw bardzo małych i małych ekonomicznie w 8 krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Ocenie poddano kondycję ekonomiczną tych gospodarstw, wykorzystanie kapitału oraz możliwości rozwojowe (do analizy wykorzystano dane z 2010 r.). Efektem jest artykuł pt. *The use of capital and condition of economically weak farms in the selected Central and Eastern European countries*. Stwierdzono duże zróżnicowanie w zakresie potencjału produkcyjnego, którym dysponują gospodarstwa w poszczególnych krajach, jak i w obszarze osiągniętych wyników finansowych. Natomiast cechą wspólną jest przewaga aktywów trwałych w majątku gospodarstw, czyli wysoki wskaźnik nasycenia ziemi kapitałem, a także wyraźnie dominujący udział kapitału własnego w finansowaniu tego majątku. Gospodarstwa rumuńskie, polskie i bułgarskie wyróżniała największa efektywność wykorzystania nakładów bieżących, a w rezultacie niższy koszt wytworzenia jednostki produkcji. Natomiast na Łotwie oraz w Estonii i Słowenii koszty przewyższały wartość wytworzonej produkcji, w konsekwencji dochód tych gospodarstw został wygenerowany wyłącznie dzięki dopłatom.

Z tego zakresu tematycznego za ważny należy uznać również artykuł pt. *Equipment and effectiveness of the use of fixed assets in economically weak and strong farms in selected countries of Central and Eastern Europe*. Wyniki gospodarstw polskich w zakresie technicznego wyposażenia, były przesłanką do podjęcia badań w szerszym wymiarze, tj. w wybranych krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Głównym celem była ocena różnic w technicznym wyposażeniu gospodarstw słabych i silnych ekonomicznie w powiązaniu z osiąganymi wynikami (średnio w latach 2010-2012). Sytuacja ekonomiczna tych gospodarstw była różna i warunkowana wieloma czynnikami. Jednym z ważniejszych jest wielkość posiadanych przez gospodarstwa zasobów produkcyjnych i umiejętność ich użycia. Poziom zasobów wpływa na efektywność gospodarowania, co stanowi ważny czynnik konkurencyjności gospodarstwa na rynku. Jednym ze składników zasobów są środki trwałe. Cechą wspólną gospodarstw słabych i silnych ekonomicznie było wysokie nasycenie ziemi kapitałem. W gospodarstwach słabych ekonomicznie w większości krajów efektywność wykorzystania aktywów ogółem była słabsza. Słabsza była również efektywność wykorzystania budynków i maszyn, w konsekwencji efektywność prowadzonej produkcji była gorsza.

Praktycznym wymiarem prowadzonej pracy badawczej było opracowanie znaczącej liczby ekspertyz naukowych dla administracji publicznej w kraju i partnerów zagranicznych (załącznik nr 3, pkt. 6) oraz raportów z badań, które prowadzono na zamówienie określonych instytucji (załącznik nr 3, pkt. 5).

7. STATYSTYKA ILOŚCIOWA DOROBKU PUBLIKACYJNEGO

Szczegółowy wykaz publikacji wraz z ich opisem bibliograficznym znajduje się w załączniku nr 3 do wniosku, a wkład współautorów w przypadku prac opublikowanych we współautorstwie – w załączniku nr 5. W tabeli 1 ujęto ich syntetyczne zestawienie.

Tabela 1. Zestawienie ilościowe dorobku publikacyjnego według kategorii

Wyszczególnienie	Dorobek publikacyjny				Razem
	w języku polskim		w języku angielskim		
	autor	współautor	autor	współautor	
Artykuły w czasopismach naukowych	11	25	3	10	49
<i>z tego: z listy A wykazu MNiSW</i>	-	-	-	1	1
<i>z listy B wykazu MNiSW</i>	11	25	3	6	45
<i>recenzowane materiały konferencyjne</i>	-	-	-	3	3
Monografie naukowe	2	9	1	4	16
Rozdziały w monografiach naukowych	1	-	1	-	2
Inne publikacje naukowe*	-	14	-	1	15
Rozdziały w innych publikacjach naukowych*	92	5	1	-	98
Artykuły w czasopismach popularno-naukowych	57	6	-	-	63
Raporty z badań - niepublikowane i dostępne w internecie	-	29	-	1	30
Ekspertyzy dla organów administracji państwowej i partnerów zagranicznych	9	58	-	3	70
Razem	172	146	6	19	343
Redakcja naukowa lub prace pod kierunkiem					
Monografie naukowe	7		3		10
Inne publikacje naukowe*	12		-		12
Razem	19		3		22

*Inne publikacje naukowe to prace wydane w IERiGŻ-PIB, które nie zostały poddane recenzji lub prace recenzowane ale ze względu na objętość (mniej niż 6 ark. wyd.) nie zostały uznane za monografie.

Łącznie ze wskazanym i omówionym w punkcie 5 głównym osiągnięciem naukowym jestem autorką lub współautorką 343 pozycji, z czego 180 stanowią prace naukowe (z tego 112 pozycji przygotowano samodzielnie, a 68 we współautorstwie). Pozostałe pozycje (163) to publikacje o charakterze popularyzatorskim, raporty z badań (niepublikowane lub dostępne on-line) oraz ekspertyzy (niepublikowane).

W ujęciu szczegółowym dorobek publikacyjny obejmuje:

- **49 artykułów w czasopismach naukowych, z tego:**
 - 36 w języku polskim – 11 artykułów przygotowano samodzielnie, a 25 we współautorstwie, wszystkie zostały opublikowane w czasopismach znajdujących się na liście B wykazu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW),
 - 13 w języku angielskim – 3 artykuły przygotowano samodzielnie, opublikowano za granicą w czasopismach z listy B wykazu MNiSW, 10 artykułów przygotowano we współautorstwie (8 opublikowano za granicą, a 2 w krajowych czasopismach anglojęzycznych):
 - 1 artykuł – w czasopiśmie z listy A wykazu MNiSW,
 - 6 artykułów – w czasopismach z listy B wykazu MNiSW,
 - 3 artykuły – w recenzowanych materiałach konferencyjnych.
- **16 monografii naukowych, z tego:**
 - 11 w języku polskim – 2 przygotowane samodzielnie, 9 we współautorstwie,
 - 5 w języku angielskim – 1 przygotowana samodzielnie, 4 we współautorstwie,
- **2 rozdziały w monografiach naukowych, z tego:**
 - 1 w języku polskim, przygotowany samodzielnie,
 - 1 w języku angielskim, przygotowany samodzielnie,
- **15 innych publikacji naukowych, z tego:**
 - 14 w języku polskim, przygotowane we współautorstwie,
 - 1 w języku angielskim, przygotowana we współautorstwie,
- **98 rozdziałów w innych publikacjach naukowych, z tego:**
(rozdziały w 28 publikacjach, wynika to z zespołowego charakteru niektórych badań)
 - 97 rozdziałów w j. polskim – 92 przygotowano samodzielnie, 5 we współautorstwie,
 - 1 w języku angielskim, przygotowany samodzielnie,
- **63 artykuły w czasopismach popularno-naukowych, z tego:**
 - 63 w języku polskim – 57 przygotowano samodzielnie, 6 we współautorstwie,
- **30 raportów z badań, z tego:**
(są to głównie prace dla Agencji Rynku Rolnego i Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi)
 - 29 w języku polskim, przygotowane we współautorstwie,
 - 1 w języku angielskim, przygotowany we współautorstwie,
- **70 ekspertyz, z tego:**
 - 67 w języku polskim – 9 przygotowano samodzielnie, 58 we współautorstwie,
 - 3 w języku angielskim, przygotowane we współautorstwie.

Ponadto pełniłam funkcję redaktora naukowego lub kierowałam zespołem badawczym podczas przygotowywania monografii i innych publikacji naukowych, tj.:

- **10 monografii naukowych, z tego:**
 - 7 w języku polskim,
 - 3 w języku angielskim,
- **12 innych publikacji naukowych** – w języku polskim.

W ujęciu wskaźnikowym dorobek naukowo-badawczy przedstawia się następująco:

Liczba publikacji naukowych w bazie:

Web of Science™ – 1
Harzing's Publish or Perish – 53
Google Scholar – 78

Liczba cytowań publikacji naukowych według bazy:

Web of Science™ – 0
Harzing's Publish or Perish – 253
Google Scholar – 360 (od 2011 r. – 198)

Indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy:

Web of Science™ – 0
Harzing's Publish or Perish – 9 (g-indeks 14)
Google Scholar – 11 (i10-indeks – 11)
od 2011 r. – 8 (i10-indeks – 5)

Impact factor czasopisma wyróżnionego w bazie Journal Citation Reports (JCR) według listy InCites™ zgodnie z rokiem opublikowania wynosi 0,26 (bez korekty związanej ze współautorstwem) dostęp:

<https://jcr.incites.thomsonreuters.com/JCRJournalProfileAction.action?pg=JRNLPREF&journalImpactFactor=0.374&year=2014&journalTitle=Transformations%20in%20Business%20%26%20Economics&edition=SSCI&journal=TRANSFORM%20BUS%20ECON#>

8. WYRÓŻNIENIA ZA DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZĄ

- Odznaczenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi odznaką honorową ZASŁUŻONY DLA ROLNICTWA z dnia 21 lipca 2006 roku za zasługi dla rozwoju rolnictwa i rachunkowości rolnej. Legitymacja nr 24115.
- Odznaczenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej BRĄZOWYM KRZYŻEM ZA SŁUGI, postanowieniem z dnia 7 grudnia 2006 roku za zasługi dla rozwoju rolnictwa i rachunkowości rolnej. Legitymacja nr 193-2006-19.

9. UCZESTNICTWO W PROJEKTACH BADAWCZYCH

Podczas pracy naukowej uczestniczyłam w realizacji 4 projektów oraz w pracach badawczych prowadzonych w ramach dwóch porozumień między krajami. Pełniłam w nich funkcje wykonawcy, a w dwóch projektach jednocześnie kierownika. Poniżej opis projektów i przedział czasowy ich realizacji.

1. W okresie listopad 2004 roku – sierpień 2005 roku, kierownik i współwykonawca projektu Eurostatu TAPAS 2004-Faza 2 *Kalkulacja współczynników standardowej nadwyżki bezpośredniej 2002*. Zgodnie z umową zawartą między Eurostatem, a IERiGŻ-PIB.
2. W okresie luty – wrzesień 2004 roku, udział w realizacji projektu PHARE 2001 Kontrakt nr PL0104.09.01. *Wdrażanie Polskiego FADN*. Prowadzenie szkoleń w zakresie możliwości wykorzystania danych zbieranych w gospodarstwach rolnych oraz metodyki liczenia nadwyżki bezpośredniej.
3. W okresie styczeń – lipiec 2003 roku, współwykonawca i koordynator zespołu do spraw kalkulacji standardowych nadwyżek bezpośrednich SGM „2000” oraz systemu ich obsługi informatycznej. W ramach projektu PHARE 2000 Kontrakt nr PL0006.09.06. *Przygotowanie do wdrażania wybranych instrumentów WPR*.
4. W okresie kwiecień 2001 roku – lipiec 2002 roku, udział w realizacji projektu: PRARE-MULTI-COUNTRY-PILOT-PROJECT „LANDSIS” (Land Statistical Information Systems), kierowanym przez Eurostat, w zakresie dostosowania krajowej statystyki rolniczej do standardów obowiązujących w krajach Unii Europejskiej.
5. W okresie wrzesień 1998 roku – grudzień 1999 roku, w ramach porozumienia polsko-węgierskiego udział w pracach badawczych dotyczących porównania metodyki liczenia kosztów jednostkowych poszczególnych produktów rolniczych w Polsce i na Węgrzech, w odniesieniu do krajów członkowskich UE.
6. W okresie czerwiec – grudzień 1998 roku, w ramach porozumienia polsko-duńskiego, udział w pracach badawczych dotyczących rachunku kosztów jednostkowych produktów rolniczych w Polsce w kontekście integracji z UE.

10. WYGŁOSZONE REFERATY NA KONFERENCJACH, SEMINARIACH I WARSZTATACH KRAJOWYCH I MIĘDZYNARODOWYCH

Wyniki pracy naukowej były systematycznie prezentowane na krajowych i międzynarodowych konferencjach oraz seminariach i warsztatach. Szczegółowe informacje o wygłoszonych referatach oraz o udziale w konferencjach i innych wydarzeniach naukowych bez referatu znajdują się w załączniku nr 3 do wniosku (pkt. 8 i 9). W tabeli 2 zawarto ich syntetyczne zestawienie.

W ujęciu szczegółowym dorobek w zakresie prezentacji wyników pracy naukowo-badawczej obejmuje:

- **34 referaty wygłoszono na konferencjach i seminariach, z tego:**
 - 28 w języku polskim – 7 na konferencjach międzynarodowych, 9 na konferencjach ogólnokrajowych, 12 na seminariach tematycznych,
 - 6 w języku angielskim – 5 na konferencjach zagranicznych (międzynarodowych), 1 na seminarium w kraju.

- **13 referatów wygłoszono na warsztatach roboczych, z tego:**
 - 11 w języku polskim,
 - 2 w języku angielskim.
- **udział w 20 wydarzeniach naukowych w kraju, z tego:**
 - w 9 konferencjach międzynarodowych,
 - w 5 konferencjach ogólnokrajowych,
 - w 6 seminariach tematycznych.
- **udział w 35 wydarzeniach naukowo-badawczych z udziałem ekspertów zagranicznych, z tego:**
 - w 16 zorganizowanych w kraju,
 - w 19 zorganizowanych za granicą.

Tabela 2. Wygłoszone referaty oraz udział bez referatu w wydarzeniach naukowych i badawczych – zestawienie ilościowe według kategorii

Wyszczególnienie	Wygłoszone referaty		
	w języku polskim	w języku angielskim	Razem
Na konferencjach i seminariach	28	6	34
Na warsztatach roboczych	11	2	13
Razem	39	8	47
	Uczestnictwo bez referatu		
	w kraju	za granicą	Razem
W konferencjach i seminariach	20	-	20
W seminariach i warsztatach z udziałem ekspertów zagranicznych	16	19	35
Razem	36	19	55

11. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA, POPULARYZATORSKA I ORGANIZACYJNA

W ramach działalności dydaktycznej prowadziłam zajęcia na studiach podyplomowych *Produkcja zwierzęca w Polsce po integracji z UE* na Wydziale Nauk o Zwierzętach, SGGW, nt. *Kalkulacja kosztów produkcji zwierzęcej*. Prowadziłam również zajęcia na 16 spotkaniach, które miały charakter szkoleniowy (załącznik nr 3, pkt. 11, 12).

W dorobku mam wykonanie recenzji 9 artykułów naukowych (załącznik nr 3, pkt. 10), z tego:

- 5 artykułów w języku polskim – w czasopiśmie z listy B wykazu MNiSW,
 - 4 recenzje w czasopiśmie *Problemy Rolnictwa Światowego, Zeszyty Naukowe SGGW*,
 - 1 recenzja w czasopiśmie *Roczniki Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, SGGW*.

- 4 artykuły w języku angielskim, z tego:
 - 1 recenzja w czasopiśmie znajdującym się w bazie Journal Citation Reports – JCR (lista A MNiSW) z wysokim Impact factor – *Annals of Animal Science*,
 - 1 recenzja w czasopiśmie z listy B MNiSW – *ACTA SCIENTIARUM POLONORUM Oeconomia*, SGGW.
 - 2 recenzje w materiałach konferencyjnych – *Book of Series, Mediterranean Agronomic Institute of Chania*.

Brałam aktywny udział w projektach związanych z dostosowaniem krajowej statystyki rolniczej i ściśle związanej z nią rachunkowości do standardów obowiązujących w Unii Europejskiej. W latach 1999-2009, jako ekspert *do spraw typologii gospodarstw rolnych oraz badania struktury gospodarstw rolnych* wielokrotnie uczestniczyłam w seminariach i warsztatach zagranicznych oraz zorganizowanych w kraju z udziałem ekspertów zagranicznych (tabela 2, załącznik nr 3, pkt. 9.2, 9.3).

Miało to między innymi związek ze zmianami w systemie rachunkowości rolnej prowadzonej pod kierunkiem IERiGŻ. W związku z akcesją Polski do UE, koniecznością stało się jej dostosowanie do wymogów unijnych. Zadania te obecnie spełnia Polski FADN, w ramach którego zbierane są dane o gospodarstwach rolnych. Zakres danych gromadzonych w tym systemie nie daje jednak możliwości wyliczania kosztów jednostkowych poszczególnych produktów rolniczych. W tym celu utworzono system AGROKOSZTY.

Aktywnie uczestniczyłam w tworzeniu Systemu Zbierania Danych o Produktach Rolniczych AGROKOSZTY (2001-2004), dotyczyło to, między innymi znalezienia – na różnych płaszczyznach – rozwiązań metodycznych spójnych ze standardami UE oraz udział w opracowaniu:

- założeń metodycznych, testów sprawdzających i algorytmów naliczających koniecznych do stworzenia komputerowej bazy danych i generowania raportów wynikowych dla badanych działalności produkcji roślinnej i zwierzęcej,
- systemu kodowego i założeń metodycznych programu komputerowego do obsługi Systemu AGROKOSZTY oraz programu pozwalającego na wykonywanie rachunków symulacyjnych wyników ekonomicznych produktów w określonych warunkach produkcyjno-cenowych,
- założeń metodycznych prezentacji rachunku wyników dla poszczególnych produktów rolniczych,
- materiałów koniecznych do wdrożenia systemu w terenie, np. formularzy do zbierania danych, instrukcji.

Ze względu na zmianę systemu rachunkowości, koniecznością stało się przeprowadzenie szkoleń ekspertów zewnętrznych zaangażowanych w badania, między innymi w zakresie metodyki badań, kontroli jakości gromadzonych danych, obsługi systemu informatycznego, spraw organizacyjnych. Ogółem w dorobku mam przeprowadzenie 16 szkoleń, w tym 3 dla partnerów zagranicznych (załącznik nr 3, pkt. 12).

W zakresie prac dostosowawczych statystyki rolniczej do wymogów UE (m.in. w zakresie typologii gospodarstw rolnych i kalkulacji współczynników standardowej nadwyżki bezpośredniej – SGM) bardzo ściśle współpracowałam z Głównym Urzędem Statystycznym (Departament Statystyki Rolnictwa i Środowiska), Instytutem Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, Wydziałem Nauk o Zwierzętach SGGW oraz z Instytutem Kwaciarnictwa i Sadownictwa w Skierniewicach.

Natomiast w ostatnich latach silniejszą współpracę nawiązano z Wydziałem Zastosowań Informatyki i Matematyki oraz Wydziałem Ekonomiki Rolnictwa SGGW, głównie w zakresie stosowania i wykorzystania metod informatyczno-statystycznych w badaniach empirycznych i ekonomicznych. Ponadto z Akademią Finansów i Biznesu Vistula współpracowano przy przygotowaniu opracowania nt. controllingu w rolnictwie, a z Uniwersytetem Rolniczym w Krakowie i Uniwersytetem Rzeszowskim w zakresie sytuacji gospodarstw małotowarowych (redakcja opracowania, pt. *Gospodarstwa małotowarowe przed nowym okresem planistyczno-rozliczeniowym Unii Europejskiej*, IERiGŻ-PIB 2011).

Od wielu lat współpracuję także z Ośrodkami Doradztwa Rolniczego. Miedzy innymi polega to na współorganizowaniu cyklicznych warsztatów szkoleniowo-organizacyjnych dla osób zaangażowanych w badania produktów rolniczych w systemie AGROKOSZTY, ale także na prezentowaniu wyników badań. Efekty prowadzonych prac prezentowałam także na zaproszenie Ośrodków Doradztwa Rolniczego oraz Izb Rolniczych.

W kwestii popularyzacji nauki należy również wymienić 63 artykuły (w tym 57 przygotowanych samodzielnie) opublikowane w czasopiśmie popularno-naukowych (np. *Chów i Hodowla Bydła, Farmer, Pomorskie Wieści Rolnicze, Plon*). Ponadto przygotowano 70 ekspertyz (w tym 9 samodzielnie) na zamówienie różnych organów administracji państwowej oraz 30 Raportów z badań (w tym 1 w języku angielskim) prowadzonych głównie dla potrzeb Agencji Rynku Rolnego i Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Z innych ważniejszych osiągnięć należy wymienić:

1. Udział w spotkaniu z Audytorami Europejskiego Trybunału Obrachunkowego, nt. *Metodyka badań produktów rolniczych w systemie AGROKOSZTY oraz możliwości wykorzystania wyników prowadzonych badań*. Spotkanie odbyło się w IERiGŻ-PIB w dniu **11 lutego 2015 roku**.
2. Udział w posiedzeniach Zespołu, powołanego zarządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, do spraw opracowania metod określania wartości rynkowej drobiu; w aspekcie ustalania wysokości odszkodowań za zwierzęta zabite lub ubite w ramach zwalczania chorób zakaźnych zwierząt. Posiedzenia odbywały się w MRiRW w **2013 roku**.

3. Udział w spotkaniu z Audytorami Europejskiego Trybunału Obrachunkowego, nt. *Wpływ JPO na ustabilizowanie dochodów rolniczych w poszczególnych działach produkcji*. Zaprezentowano wyniki badań prowadzonych w tym zakresie. Spotkanie odbyło się w IERiGŻ-PIB w dniu **23 maja 2011 roku**.
4. Udział w opracowaniu scenariusza kursu pt. *Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych*, tzn. strony merytorycznej z ćwiczeniami i pytaniami kontrolnymi oraz testu końcowego. Kurs zamieszczony był na platformie e-learningowej będącej częścią integralną portalu internetowego „Polski FADN” (**rok 2004**).

W celu podnoszenia kompetencji analitycznych w 2007 roku uczestniczyłam w szkoleniu z programu Statistica zorganizowanych przez StatSoft Polska, ukończyłam cztery kursy:

1. *Analizy wielowymiarowe*, w dniach 20-21 czerwca 2007 roku,
2. *Modelowanie zależności pomiędzy zmiennymi*, w dniach 10-11 maja 2007 roku,
3. *Analiza danych ankietowych*, w dniach 23-24 kwietnia 2007 roku,
4. *Podstawy statystycznej analizy danych z elementami testów statystycznych*, w dniach 16-17 kwietnia 2007 roku.

Byłam członkiem *Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu w Polsce* i *European Association of Agricultural Economists*. Aktualnie jestem członkiem *Polskiego Stowarzyszenia Zarządzanie Wiedzą*.

Po podjęciu pracy w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w 1994 roku, od 1995 roku powierzono mi współudział w kierowaniu zadaniem badawczym, a od 1998 roku funkcję samodzielnego kierownika zadania. Ponadto kierowałam tematem w ramach programu wieloletniego 2005-2009 i zadaniem badawczym w programie wieloletnim 2011-2014. Aktualnie kieruję tematem i zadaniem w ramach działalności statutowej Instytutu oraz zadaniem w programie wieloletnim 2015-2019. Od 2003 roku pełnię funkcję kierownika Działu Zbierania Danych i Rachunku Wyników Wybranych Produktów Rolniczych (obecna nazwa) w ramach struktury organizacyjnej Zakładu Rachunkowości Rolnej. Obok działalności naukowej, dydaktycznej i popularyzatorskiej w latach 1999-2003 pełniłam funkcję sekretarza Rady Naukowej IERiGŻ.

12. WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

W zakresie współpracy międzynarodowej uczestniczyłam w realizacji czterech projektów oraz w pracach badawczych prowadzonych w ramach porozumienia polsko-węgierskiego i polsko-duńskiego. W dwóch przedsięwzięciach pełniłam jednocześnie funkcję wykonawcy i kierownika. W ogólnym ujęciu zakres tematyczny prowadzonych prac dotyczył dostosowania krajowej statystyki rolniczej do standardów obowiązujących w UE. Realizując te zadania sześciokrotnie uczestniczyłam w warsztatach zorganizowanych przez Eurostat (Biuro Badań Statystycznych Wspólnoty Europejskiej) w Luksemburgu. Ponadto wzięłam udział w warsztatach organizowanych przez partnerów zagranicznych zaangażowanych w realizację projektów, warsztaty odbyły się w Beauvais i Amiens we Francji oraz w Monachium, Rzymie, Helsinkach i w Tallinie. Natomiast w ramach dwóch porozumień pomiędzy krajami wzięłam udział w warsztatach, które odbyły się w Tune Landboskole w Danii oraz w Budapeszcie. Uczestniczyłam również w seminarium, nt. *Porównanie wyników ekonomicznych i kosztów produkcji w Republice Czeskiej i Unii Europejskiej*, które zorganizował Instytut Ekonomiki Rolnictwa (VUZE) w Pradze w kooperacji z ENSA/INRA Montpellier z Francji (załącznik nr 3, pkt. 9.3). Niezależnie od warsztatów wyjazdowych organizowanych poza granicami Polski odbyło się szereg spotkań z ekspertami zagranicznymi w kraju, miały one różny charakter – szkoleniowy, konsultacyjny, a niekiedy celem była prezentacja wyników przeprowadzonych prac. Ogółem wzięłam udział w 16 tego rodzaju spotkaniach (załącznik nr 3, pkt. 9.2).

Ponadto byłam zaangażowana w organizację oraz uczestniczyłam w warsztatach, które przy udziale partnerów zagranicznych zorganizowano w Szwecji, Irlandii i Portugalii. W każdym przypadku w spotkaniach przewijał się wątek doradztwa rolniczego, ale generalnie celem było poznanie doświadczeń i rozwiązań stosowanych w innych krajów w zakresie procesu tworzenia baz danych w odniesieniu do produktów rolniczych i gospodarstw rolnych oraz poznanie podejścia i nowych narzędzi analitycznych. Kontynuacją tych zagadnień był udział w seminarium w Brukseli pt. *Farm Accountancy Cost Estimation and Policy Analysis of European Agriculture*, które dotyczyło wykorzystania różnych modeli do szacowania kosztów produkcji produktów rolnych w UE (załącznik nr 3, pkt. 9.3).

W ramach współpracy międzynarodowej byłam także zaangażowana w organizację warsztatów z udziałem eksperta z Litewskiego Instytutu Ekonomiki Rolnictwa (Lithuanian Institute of Agrarian Economics) w Wilnie, nt. *Milk Market in Lithuania and Poland in 2004-2009*. Zarówno w Polsce jak i na Litwie chów bydła mlecznego oraz produkcja mleka pełnią ważną rolę w generowaniu dochodów gospodarstw utrzymujących krowy mleczne, jak też całego rolnictwa. Ocenie poddano zmiany, jakie zaszły w sektorze mlecznym obu krajów po akcesji do UE. Podczas warsztatów przedstawiłam dwa referaty, pt. 1) *System AGROKOSZTY research methodology and results*, 2) *Unit costs of milk production in Poland, based on the studies in AGROKOSZTY system* (załącznik nr 3, pkt. 8.4). Kontynuując współpracę przeprowadzono badania i wspólnie opublikowano dwa artykuły.

W dorobku mam również przeprowadzenie 3 szkoleń dla partnerów zagranicznych, tj. przedstawicieli Ministerstwa Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Wodnej w Macedonii i pracowników Ministerstwa Rolnictwa w Rumuni, nt. 1) *Organizacja, procedury i metodologia badań prowadzonych dla działalności produkcji roślinnej i zwierzęcej*, 2) *Metodyka obliczania współczynników SGM „2002” oraz typologia gospodarstw rolnych*, 3) *Organizacja, zakres prac badawczych oraz wyniki poszczególnych produktów rolniczych* (załącznik nr 3, pkt. 12).

Uczestniczyłam przy opracowaniu 3 ekspertyz dla partnerów zagranicznych, jedna dla Clifford'a Biggs'a z Agra CEAS Consulting Ltd., Imperial College, University of London w Anglii, a dwie dla Grahama Brookes'a z Canterbury, Kent w Anglii. Dotyczyły one wyników produktów rolniczych na poziomie nadwyżki bezpośredniej, celem miały być analizy porównawcze z wynikami uzyskiwanymi w innych krajach (załącznik nr 3, pkt. 6.3). Ponadto dla Wydziału Statystyki FAO (*Food and Agriculture Organization of the United Nations*) przygotowano kwestionariusz, nt. zakresu dostępnych danych o kosztach produkcji produktów roślinnych i zwierzęcych oraz metodologii stosowanej w procesie ich gromadzenia pod kierunkiem IERiGŻ-PIB. Miał to być materiał poglądowy przydatny do opracowania założeń metodycznych – spójnych na poziomie międzynarodowym – do wykonywania zestawień statystycznych o kosztach produkcji głównych produktów roślinnych i zwierzęcych.

Wykonałam 4 recenzje artykułów w czasopismach zagranicznych, w tym 1 recenzję w czasopiśmie znajdującym się w bazie JCR (*Journal Citation Reports*). Wyniki badań w formie referatu prezentowałam na 5 konferencjach zagranicznych oraz na 1 seminarium w kraju z udziałem gości zagranicznych. Ponadto 11 artykułów (przygotowanych samodzielnie lub we współautorstwie) opublikowanych zostało w czasopismach wydawanych za granicą. W krajowych czasopismach anglojęzycznych ukazały się 2 artykuły. W języku angielskim w kraju została wydana 1 monografia mojego autorstwa, w 4 monografiach jestem współautorem, a w 1 – autorem rozdziału. Ponadto jestem współautorem i autorem rozdziału w opracowaniach wydanych w języku angielskim, które określono jako „inne publikacje naukowe”. Pełniłam również funkcję redaktora naukowego w trakcie opracowywania 3 monografii, które w języku angielskim zostały wydane w kraju.

Aldona Skarżyńska